

MAKROEKONOMICZNE DYSFUNKCJE W KONTEKŚCIE MODELI USTROJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO

**Elzbieta Maczyńska,
INE PAN, SGH**

"Niedoskonała globalizacja. Czy światowy system gospodarczy wymaga gruntowych reform?",
Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego
18 maja 2013 roku

Pytania konferencyjne

1. Jakie nierównowagi makroekonomiczne występują we współczesnej gospodarce oraz jakie stwarzają one zagrożenia dla procesu globalizacji?
2. Czy źródła wyhamowania procesów internacjonalizacji mają wyłącznie związek z obecnym kryzysem finansowym, czy też występują tu inne czynniki, a jeżeli tak, to jakie?
3. Czy światowy system gospodarczy i regionalny (w ramach UE) wymaga reform? Jeżeli tak, to jakich? Jakie są w tym kontekście interesy Polski?

1. JAKIE NIERÓWNOWAGI MAKROEKONOMICZNE WYSTĘPUJĄ WE WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARCE?

- **Globalnie naruszona równowaga (L.Thurow)**
- **Finansyzacja i Dychotomia interesów sektora finansowego i realnego**
- **Shortyzm – marginalizacja kultury myślenia strategicznego**
- **Dysfunkcje pomiaru wartości**
- **Dychotomia wiedzy i mądrości**

KRYZYSOWA MULTIPLIKACJA

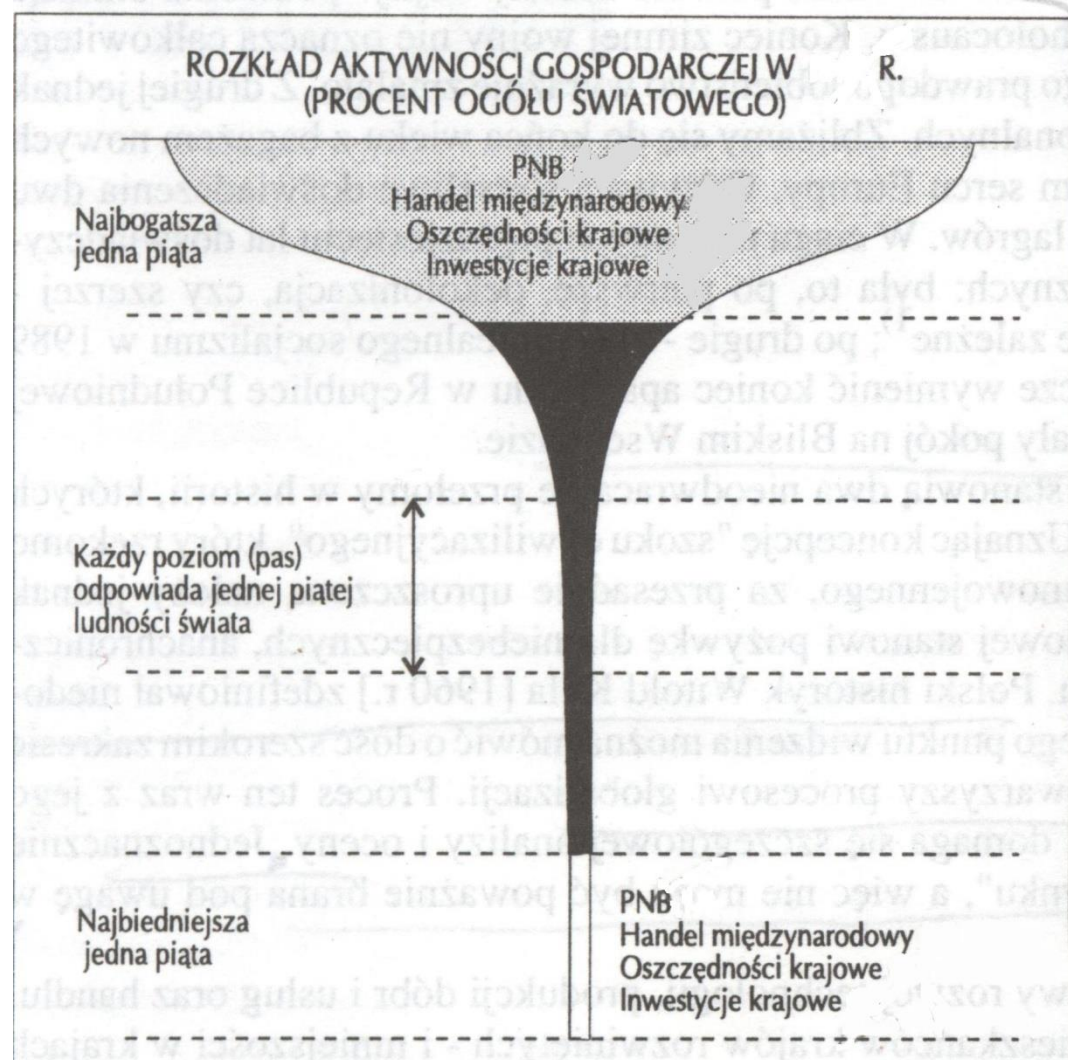
Megahistoryczny węzeł gordyjski,
wywołany przez efekty mnożnikowe
i kumulacyjne czterech kryzysów:

- porządku globalnego,
- globalizacji,
- neoliberalizmu,
- elit globalnych
- anomia

Liberalizm

- liberalizm klasyczny (Adam Smith)
- ordoliberalizm
- neoliberalizm

Kielich wstydu

Arystoteles

Pomiar wartości:

Dobro i szczęście stanowią wartości najwyższe.
umiarkowanie i cnota w postępowaniu

Dysfunkcje pomiaru wartości a paradygmat ekonomii

Paradygmat:

- przedmiot
- metodologia, metodyka
- zastosowanie w praktyce

Świat naruszonej równowagi (Lester C. Thurow)

Równoczesne „tektoniczne” ruchy pięciu „płyt ekonomicznych”, podskórnych sił przemian:

- upadek komunizmu, co m.in. (zgodnie z koncepcją wahadła) dało podłoże do bezkrytycznej wiary w doktrynę neoliberalizmu,
- gospodarka bazująca na kapitale intelektualnym, na wiedzy,
- demografia, w tym gwałtowny przyrost ludności w najbiedniejszych krajach, wzrost mobilności i starzenie się społeczeństw,
- postępująca globalizacja i związana z nią rosnąca złożoność i nieprzejrzystość powiązań gospodarczych,
- Świat bez dominującego mocarstwa, co przejawia się w stopniowej utracie przez USA mocarstwowej hegemonii.

Dodatkowe płyty

Uskoki tektoniczne

- Przerost sektora finansowego (finansyzacja gospodarki,
- Bezrobocie technologiczne (czy systemowe?)
- Dychotomia: informacja - wiedza - mądrość

informacja $\neq$ wiedza $\neq$ mądrość

John M. Keynes

- „W miarę ulepszania organizacji rynków pojawia się istotne niebezpieczeństwo, że spekulacja weźmie górę nad przedsiębiorczością.
- Spekulanci mogą być nieszkodliwi, gdy są niczym piana na spokojnych wodach przedsiębiorczości. Ale sytuacja staje się poważna, gdy przedsiębiorczość zaczyna być pianą na wirze spekulacji

(J.M. Keynes:, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, przekład M. Kalecki, S. Rączkowski Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s 140)

- „

The
Economist

100 years of the
magazine
The economy
The world
The future

Wall Street is back

BY DAVID BRISTOL

TRUE MEASURES OF MONEY, BUSINESS, AND LIFE

PIENIĄDZE

- 1 Za dużo kosztów – za mało wartości (*Too Much Cost, Not Enough Value*)
- 2 Za dużo spekulacji – za mało inwestowania (*Too Much Speculation, Not Enough Investment*)
- 3 Za dużo złożoności – za mało prostoty (*Too Much Complexity, Not Enough Simplicity*)

BIZNES

- 4 Za dużo wyrachowania – za mało zaufania (*Too Much Counting, Not Enough Trust*)
- 5. Za dużo komercji – za mało profesjonalizmu (*Too Much Business Conduct, Not Enough Professional Conduct*)
- 6 Za dużo kupczenia - za mało obsługi (*Too Much Salesmanship, Not Enough Stewardship*)
- 7 Za dużo menedżeryzmu - za mało przywództwa (*Too Much Management, Not Enough Leadership*)

ŻYCIE

- 8 Za dużo koncentracji na rzeczach – za mało odpowiedzialności (*Too Much Focus on Things, Not Enough Focus on Commitment*)
- 9 Za dużo wartości XXI wieku – za mało wartości z XVIII wieku (*Too Much Emphasis on 21st Century Values, Not Enough Emphasis on 18th Century Values*)
- 10 Za dużo „sukcesu” – za mało charakteru (*Too Much “Success,” Not Enough Character*)

Peter Sloterdijk prawdziwym bohaterem neoliberalizmu jest Harry Potter.

Wizja świata pozbawionego realnych granic.
Odkryj w sobie czarodzieja.

Potter = garncarz, rzemieślnik wytwarzający puste naczynia.

Dziś tylko nieudacznicy wierzą jeszcze w pracę, pozostali uprawiają garncarską magię i puszczają w ruch swe produkty pochodne

„Rzesze ludzi chciały wyrwać się z realnego świata, w którym za 40 godzin pracy tygodniowo uzyskuje się zaledwie przeciętne wynagrodzenie, podczas gdy dzięki kilku godzinom magii można dołączyć do grona arcybogatyh. Wynaleźliśmy niebezpieczne rachunki. Miejsce prozaicznych równań zajęła cudaczna arytmetyka. Rujnuje to poczucie adekwatności. Nasze rozumienie związków przyczynowo-skutkowych zostało tak samo zniszczone jak poczucie proporcji”

2. Czy źródła wyhamowania procesów internacjonalizacji mają wyłącznie związek z obecnym kryzysem finansowym, czy też występują tu inne czynniki, a jeżeli tak, to jakie?

Założenie

Dysfunkcje w gospodarce globalnej i niepowodzenia w przeciwdziałaniu im mają pierwotne podłoże przede wszystkim w niedostosowaniu praktyki i polityki gospodarczej oraz polityki ustroju społeczno-gospodarczej do wyzwań wynikających z dokonującego się obecnie w skali globalnej przełomu cywilizacyjnego, wyrażającego się w wypieraniu cywilizacji przemysłowej przez nową gospodarkę i nowy, wciąż jeszcze nie dodefiniowany jej nowy model

FALE CYWILIZACYJNE	ZMIANY SYSTEMU /USTROJU GOSPODARCZEGO	ZMIANY TYPU PRZEKAZU, KOMUNIKACJI	WŁADZA I PODWŁADNI (GÓRNE I DOLNE WARSTWY SPOŁECZNE)
I. Rolna	Feudalizm	Epoka słowa pisanego	Feudałowie. Chłopi feudalni,
II. Industrialna	Kapitalizm	Epoka słowa drukowanego	Fabrykanci, Robotnicy najemni
III. Postindustrialna – trzecia fala (Toffler)	Kapitalizm (????) postindustrialny GOW	Epoka języka cyfrowego	NETOKRACJA (sieciowa arystokracja)
IV. Internet			
V. Ponadnarodowe fuzje i przejęcia			
VI. Gospodarka oparta na wiedzy (Wiek dostępu - Rifkin)			
VII. ERA KREATYW- NOŚCI			KONSUMTARIAT Precariat Kognitariat

GOW ≠ GOM

Gospodarka **o**parta na **w**iedzy ≠ gospodarka **o**parta na **m**ądrości

I > W > M > K

Informacje ≠ Wiedza ≠ Mądrość ≠ Kreatywność

Czynniki determinujące model ustroju gospodarczego

- Technologia jako wyznacznik poziomu cywilizacyjnego
- System komunikacji społecznej
- Stratyfikacja społeczna

Ewolucja czy erozja kapitalizmu

- **Lester Thurow: „W jaki sposób system kapitalistyczny ma funkcjonować w erze potencjału intelektualnego, jeśli potencjał ten nie może być posiadany na własność?”**

Veblen (1899):

- „Ulepszenia nowoczesnych instytucji, faworyzujące finansową stronę interesów, powodują zastępowanie „kapitanów przemysłu”, przez bezduszne spółki akcyjne, przez co podstawowa funkcja klasy próżniaczej – posiadanie własności – staje się zbędna”

- Czy światowy system gospodarczy i regionalny wymaga reform?
- Jeżeli tak, to jakich?
- Jakie są w tym kontekście interesy Polski?

Endyzm

- L. C.Thurow – z geologiczną teorią tektoniki płytowej i biologiczną teorią naruszonej równowagi – „coś wydaje się wstrząsać podstawami kapitalizmu”.
- I. Wallerstein:1998: Utopistics: Or, Historical Choices of the Twenty-first Century. New York: New Press.
- 1999: The End of the World As We Know It: Social Science for the Twenty-first Century. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- „„Aktualnie żyjemy w schyłkowej fazie kapitalizmu, który chyli się ku upadkowi, a to jak będzie wyglądał kolejny cykl rozwoju ludzkości, zależy od wydarzeń w jego obecnej fazie
- *Koniec świata, jaki znamy.: Nowoczesny system światowy „(...) wchodzi w końcowy kryzys i jest nieprawdopodobne, by istniał za 50 lat”*, znajduje się bowiem w fazie „śmiertelnego kryzysu”
- Obecnie Wallerstein :nieuchronność końca kapitalizmu i bezzasadność prób jego obrony, w sytuacji gdy stopień naruszenia równowagi systemowej jest tak głęboki
- J.E. Stiglitz - Freefall
- R. Skidelsky oświadcza , że napisał książkę o końcu socjalizmu, a teraz zastanawia się, czy nie napisać książki o końcu kapitalizmu.

„Krytyka wygodnego rozumu” (Lübbe)

Dylematy

Im wyższy wskaźnik dobrobytu tym
niższy wskaźnik urodzeń

Trzy najtrudniejsze problemy

„Trzy Słowa Najdziwniejsze”: *Kiedy wymawiam słowo Przyszłość, pierwsza sylaba odchodzi już do przeszłości. Kiedy wymawiam słowa Cisza, niszczy ją. Kiedy wymawiam słowo Nic, stwarzam coś, co nie mieści się w żadnym niebycie*
W. Szymborska:

- 1. Demograficzno-cywilizacyjne zagrożenia: niebywale szybki wzrost liczby ludności świata, z jednej strony, a z drugiej, narastający dynamizm procesu starzenia się społeczeństw w krajach wysoko rozwiniętych

Ludzi coraz więcej a człowieka coraz mniej (Edward Stachura)

- Zarazem to właśnie wzrost gospodarczy jest jednym z ważniejszych czynników determinujących procesy demograficzne, tak bardzo różne w krajach biednych i bogatych.

- Następstwa: 2. bezrobocie i 3. deficyty finansów publ. .

Bogactwo kraju do ludzi zależy. Gdy tylko lud pracę porzuci, znika bogactwo (Mo TI., c.472 - c.391 BC)

ZŁE LECZENIE (?)

- Czy zasadne są opinie, że w programach antykryzysowych leczy się objawy, a nie eliminuje przyczyn choroby i stosuje „zaledwie aspirynę mimo, że nastąpił zawał? **oraz pobudza niebezpieczeństwo pokusy nadużycia (*moral hazard*)**
- Czy grozi światu kolejna recesja - jako następstwo lawinowego wzrostu zadłużenia publicznego najbogatszych krajów Zachodu, a także Polski. Czy nieunikniona jest w związku z tym silna fala inflacji?

Pytanie o optymalny kształt modelu ustroju gospodarczego

- Coraz więcej zwolenników zyskuje opinia, że rynek nie jest dostatecznie skutecznym substytutem kosztownego państwa.
- Kryzys zintensyfikował dyskusje nie tylko na temat legitymizacji systemu finansowego w obecnym kształcie ale także dyskusję na temat przyszłości kapitalizmu.

ŁAD GOSPODARCZY. POCHWAŁA *ORDO*

- *ORDO* - idea wywodzącej się z czasów antycznego *Imperium Romanum* idei *ORDO*, której istotą jest **ukształtowania ładu odpowiadającego naturze człowieka i zapewniającego gospodarce równowagę.**
- Łac. *ordo* w starożytnej filozofii rzymskiej rozumiane było jako stan charakterystyczny dla cywilizowanego społeczeństwa, w którym wolne jednostki ludzkie mogą w sposób niezakłócony dokonywać transakcji w ramach ogólnie obowiązujących reguł prawnych.
- W średniowieczu definiowano *ordo* jako połączenie różnorodnych elementów, rzeczy i struktur, w jedną sensowną całość.
- *Ordo* interpretowane było tradycyjnie w europejskiej, ale także i wschodnio-azjatyckiej myśli społecznej, jako **przeciwstawienie anarchii i chaosu** i z założenia ma charakter normatywny, ukierunkowany na stan pożądany

Holistyczno-prognostyczny wymiar problemów

Holistyczne analizy jakościowe z uwzględnieniem rachunku kosztów i efektów zewnętrznych „externalities” i długookresowej perspektywy.

*Nie wszystko, co się liczy, jest policzalne i nie
wszystko, co jest policzalne, się liczy”
(Albert Einstein)*

POLSKA

POTENCJAŁ ROZWOJOWY I BARIERY

POTENCJAŁ	BARIERY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Duży potencjał rynkowy i popyt wewnętrzny, generowany. 2. Rosnący poziom skolaryzacji, 3. Historycznie uwarunkowaną umiejętność elastycznego reagowania 4. Intensyfikację inwestycji w infrastrukturę 5. Efekty mnożnikowe, jakie może przynieść rozwój sektora budownictwa mieszkaniowego 6. Gospodarczo korzystne, centralne położenie geograficzne 7. Klimatyczno-surowcowe walory kraju, 9. Potencjał tkwiący we wciąż niedostatecznie wykorzystywanych a rezerwach rozwoju sektora turystyki 10. Potencjał wynikający z „renty zacofania” i możliwość tzw. żabiego skoku,	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zagrożenia demograficzne: 2. Rosnące zadłużenie publiczne 3. Brak strategii długookresowych\ 4. Brak planów przestrzennego zagospodarowania kraju 5. Dysfunkcje w zakresie rozwoju i wykorzystywaniu potencjału badań naukowych 6. Niewydolność systemu stanowienia i egzekwowania prawa, przewlekłość postępowań sądowych. 7. Dysfunkcje systemu politycznego, syndrom cyklu wyborczego 8. Analfabetyzm cyfrowy 9. Dysfunkcje w sferze społecznej („kielich wstydu”) 10. Biurokracja

Erozja prawa

- mimo, że regulacje prawne w systemach demokratycznych z natury powinny bronić słabszych, stają się orężem silniejszych, nierzadko skierowanym przeciw słabszym;
- lobbing prawny;
- "regulujący stają się więźniami regulowanych" (*regulatory capture*);
- poszkodowany musi wnosić opłaty sądowe stosownie do wielkości roszczeń finansowych.

JÁNOS KORNAI
Professor of Economics Emeritus
Harvard University and Corvinus University
Budapest

B R E A K I N G   P R O M I S E S

Lecture at the conference convened by the Pan-European University, Bratislava,
February 8, 2013

Author's email address: janos.kornai@uni-corvinus.hu

The paper is available at the author's website www.kornai-janos.hu
and at the Pan-European University's website

Łamane obietnice – nieposzanowanie prawa – erozja demokracji

- Prawo i system wymiaru sprawiedliwości stanowi fundamentalny element instytucjonalnej infrastruktury każdego systemu demokratycznego. Dlatego też zjawiska nieposzanowania prawa są wysoce destrukcyjne dla demokracji;
- W Polsce nieposzanowanie prawa dotyczy nawet aktu najwyższego jakim jest Konstytucja.
- „Demoralizująca hipokryzja konstytucji” (T.Kowalik) ;
- Instytucjonalny nieład.

N. N. Taleb,
*Antifragile: How to Live in a World We Don't
Understand*

- Niekonwencjonalne podejście : gospodarka i społeczeństwa tracą naturalną odporność wskutek wprowadzania rozlicznych narzędzi i metod ubezpieczania się przed ryzykiem, ale głównie poprzez przenoszenie ciężaru ryzyka na inne podmioty. Towarzyszy temu erozja odpowiedzialności za podejmowane działania, erozja moralności biznesowej , co nieuchronnie prowadzi do kryzysu zaufania.
- W wyniku takich działań instytucje (przede wszystkim finansowe), które generują ryzyko i angażują się w ryzykowne transakcje, nie ponoszą konsekwencji negatywnych tego skutków .
- (W starożytności nie było nadzoru budowlanego, ale budowniczcy np. mostów przez pewien czas musieli pod nim spać po jego wybudowaniu. A akwedukty funkcjonują sprawnie do dziś).

Punkt krytyczny

- *„Świat osiągnął punkt krytyczny i albo zresetujemy stare struktury, podejścia i modele działalności, albo grozi nam paraliż lub nawet upadek istniejących instytucji. Stajemy przed koniecznością wyboru: albo odnowa, uwiąd albo odrodzenie (...). Obecnie dzięki Internetowi stare modele industrialne ulegają całkowitemu przenicowaniu. Nowe podejście do innowacji, nowe metody wytwarzania bogactwa i nowe siły, które radykalnie obniżają koszty współpracy międzyludzkiej, umożliwiają społecznościom rozwiązywanie problemów, podejmowanie wyzwań i realizację przedsięwzięć”. (Tapscott i Williams)*

W poszukiwaniu nowego

- Uwrażliwienie, humanizacja gospodarki i ekonomii („gospodarka bez wartości jest jak życie bez sensu” G. W. Kołodko)
- Zmiana priorytetów, preferencji

Toffler: „Szok przyszłości”

„Producent szkła poszukuje autora powieści fantastyczno-naukowych, aby wyimaginował mu możliwe formy działalności korporacji w przyszłości

Przedsiębiorstwa zwracają się do tych „bujających w obłokach” i „niebieskich ptaków” nie tyle w celu uzyskania naukowych prognoz na temat tego co prawdopodobne, ile daleko wybiegających myślą spekulacji dotyczących tego, co możliwe”.

A. Toffler – Futuryzm społeczny

Tworzenie futurologicznego „magazynu myśli na wzór metody delfickiej”

i poszerzenie koncepcji możliwych wersji przyszłości.

Potrzeba wielorakich wizji, marzeń – obrazów potencjalnego jutra.

Porządkowanie, logika

- Nic nie jest wieczne oprócz zmiany [Heraklit]
- Nie możemy rozwiązywać problemów używając takiego samego schematu myślowego, jakim posługiwaliśmy się w trakcie ich pojawienia się. [Albert Einstein]

Daniel Cohen

Trzy użyteczne utopie – polityczna, technologiczna, antropologiczna:

- 1. utopia, że uda się wprowadzić , gwarantujące równowagę całego globu - regulacje zachowań narodów
- 2. utopia o zapewnieniu „wzrostu na zielono” dzięki rewolucji technologicznej
- 3. utopia że nastąpi przełom antropologiczny, czyli zamiana w zachowaniach ludzi (refleksja nad niepotrzebnymi elementami cywilizacji materialnej, którą Zachód wyeksportował na cały świat

Wnioski

- Charakterystyczna dla współczesnego świata zmienność i „naruszona równowaga” oraz dysfunkcje doktryny neoliberalnej zmuszają do poszukiwania nowych, przyszłościowych koncepcji teoretycznych i rozwiązań ukierunkowanych na bardziej efektywne wykorzystywanie cywilizacji wiedzy.
- Niezbędne są rozwiązania ukierunkowane na eliminowanie lub przynajmniej ograniczanie dysfunkcji w pomiarze wartości, dychotomii wiedzy i mądrości oraz na symbiozę postępu ekonomicznego, społecznego i ekologicznego.
- Konieczność pogłębionej refleksji nad preferencjami społeczno-ekonomicznymi i kryteriami pomiaru wartości
- Potrzeba refleksji futurologicznej
- Potrzeba zmian paradygmatu ekonomii
- Konieczność pogłębionej debaty i refleksji na temat gospodarczego ustroju równowagi